

STATUS DEMOKRATI 2021

Deltakelse og tillit i det norske demokratiet

9/2021

Sammendrag

Dette notatet er skrevet i forbindelse med at Helene Landemore besøker Norge og holder forelesning i universitetets aula, invitert av Universitetet i Oslo og Tankesmien Agenda. Landemore har i boken *Open Democracy* tatt til orde for bruk av borgerforsamlinger og folkeavstemminger for å gjøre tilgangen til demokratiet åpnere og mer jevnt fordelt.

Dette notatet tar for seg noen nøkkeltall for demokratiets tilstand i Norge, knyttet til valgdeltakelse og politisk tillit.

Mens internasjonale demokratiundersøkelser viser demokratisk tilbakegang i store land som USA, Brasil og Tyrkia de siste 10 årene, har vi ikke en tilsvarende utvikling i Norge. Det norske demokratiet er ikke i krise, og generelt i en bedre tilstand enn snittet av våre europeiske naboland. Valgdeltakelsen er på 77 prosent, betydelig høyere enn det europeiske snittet, selv om det er lavere enn i Sverige og Danmark. Tilliten til politikere er stabilt høy i Norge. Likevel har den fram til korona-pandemien falt noe, fra en historisk topp for ti år siden.

Et hovedfunn i dette notatet er at tillit og deltagelse ikke er jevnt fordelt i befolkningen, og at demokratiet dermed synes å være mindre åpent enn det kunne vært.

- Ulikhet i utdanning og arbeidsliv har vesentlig betydning for både om man deltar ved valg og om man har tillit til politikere og storting. De med kort utdanning, lav inntekt, med praktiske yrker eller som er utenfor arbeidslivet stemmer mindre og har lavere politisk tillit enn de med lang utdanning, høy inntekt, akademiske yrker eller som er i arbeid
- Kvinner stemmer i større grad enn menn, mens det var motsatt tidligere. Kvinner har også høyere politisk tillit enn menn
- Unge stemmer i mindre grad enn eldre
- Innvandrere stemmer i mindre grad enn personer uten innvandrerbakgrunn
- Valgdeltakelsen og den politiske tilliten er størst i sentrale strøk og ved de store byene, særlig lav i Nord-Norge

Innhold

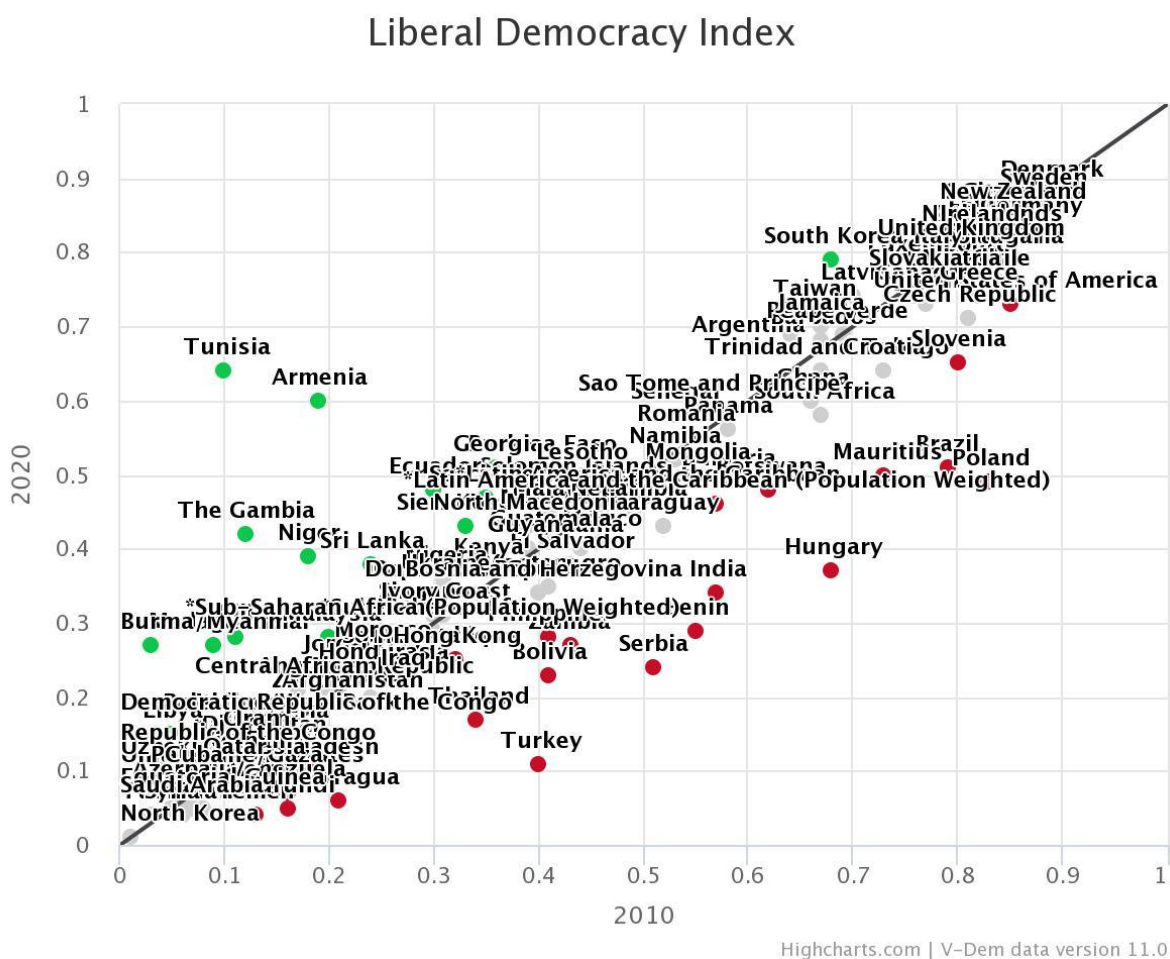

1	Demokratiet under press i verden?	4
2	Valgdeltakelse i Norge	7
3	Politisk tillit og syn på det politiske systemet i Norge.....	14
4	Siterte verk og sluttnoter	20

1 Demokratiet under press i verden?

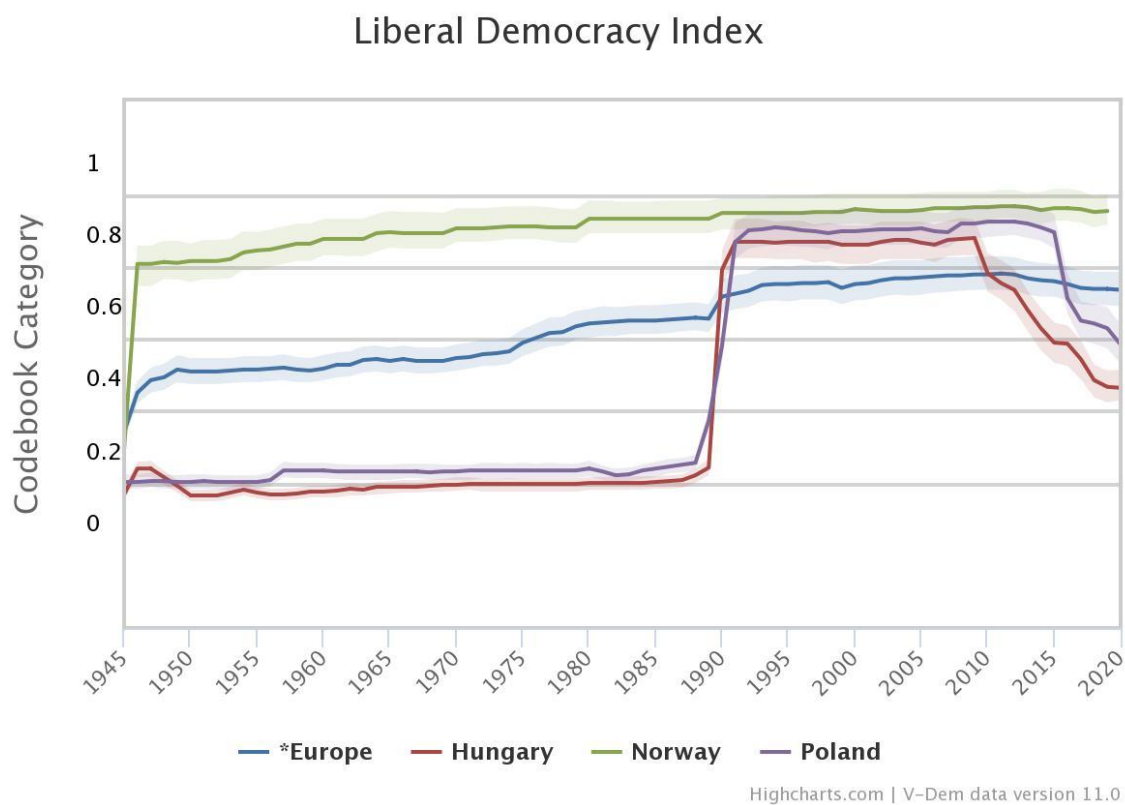
Demokratiets tilstand har vært mye diskutert de siste årene, med valg av autoritære ledere i flere land, uthuling av demokratiske institusjoner og dramatiske hendelser som stormingen av den amerikanske kongressen i januar 2021. Det store forskningsprosjektet *Varieties of Democracy (V-dem)* viser betydelig nedgang i sin liberalt demokrati-indeks i store land som Brasil, USA og Tyrkia fra 2010 til 2020¹. I figur 1 ligger land som har opplevd demokratisk fremgang over den diagonale linjen, mens land som har opplevd tilbakegang ligger under¹. Ser vi på utviklingen over tid i Europa på den samme indeksen, ser vi at demokratiet har en oppadgående trend siden andre verdenskrig, med antydninger til nedgang de siste 10 årene. Dette kan knyttes særlig til land i Øst-Europa, hvor uthulingen av demokratiet har vært tydelig i land som Polen og Ungarn. Også Norge har sett en styrking av demokratiet siden andre verdenskrig, men hvor trenden de siste tiårene er en utflating på et høyt nivå, og ikke tendenser til nedgang. I figur 2 er utviklingen siden 1945 på V-dems liberalt demokrati-indeks for Europa, Norge, Polen og Ungarn plottet inn. *Varieties of Democracy*-prosjektet

Figur 1: Demokratisk utvikling 2010-2020

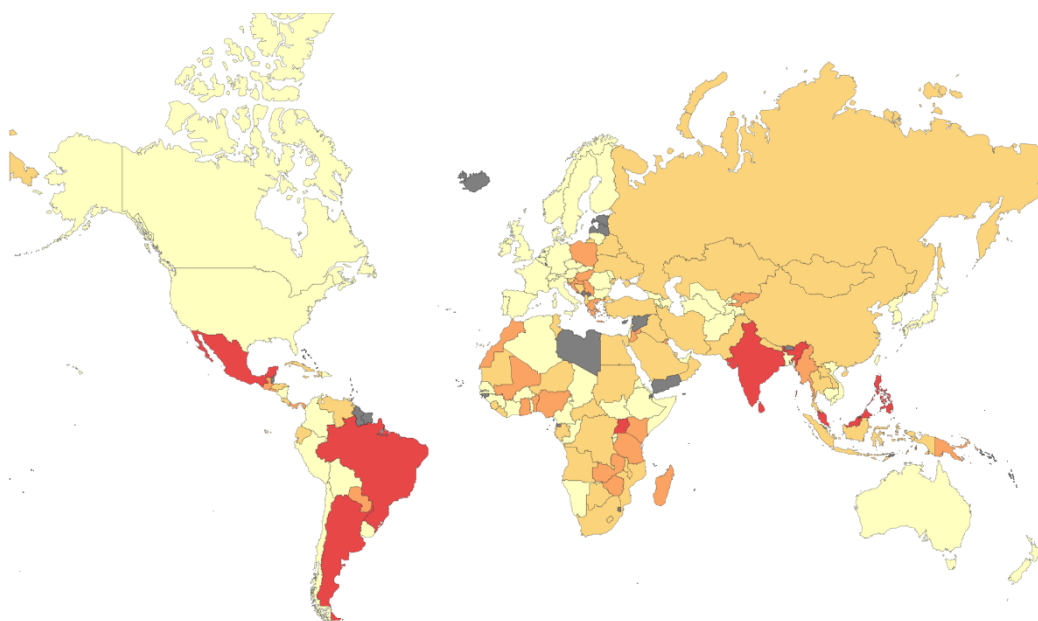

¹ Indeksen setter sammen en rekke ulike indikatorer, som stemmerett, ukorruperte valg, likhet for loven, begrensninger på utøvende makt og ytrings- og forsamlingsfrihet

Figur 2: Demokratisk utvikling 1945-2020, Norge, Polen, Ungarn, Europa

Figur 3: Risiko for demokratisk tilbakegang grunnet korona-politikk 2020-2021

peker også på direkte risiko for demokratisk tilbakegang på grunn av politikk ført under korona-pandemien, særlig i verdens fattige landⁱⁱ. I figur 3 har land med mørkere rød farge en større risiko for demokratisk tilbakegang som følge av korona-responsen i landet i perioden mars 2020-juni 2021ⁱⁱⁱ.

Dette notatet oppsummerer nye data knyttet til to sentrale trekk ved demokratiet i Norge:

- Deltakelse i valg
- Politisk tillit

For en mer omfattende drøfting av demokratiets tilstand i Norge, henvises det til Agenda-notatet *Demokrati under press?*^{iv}.

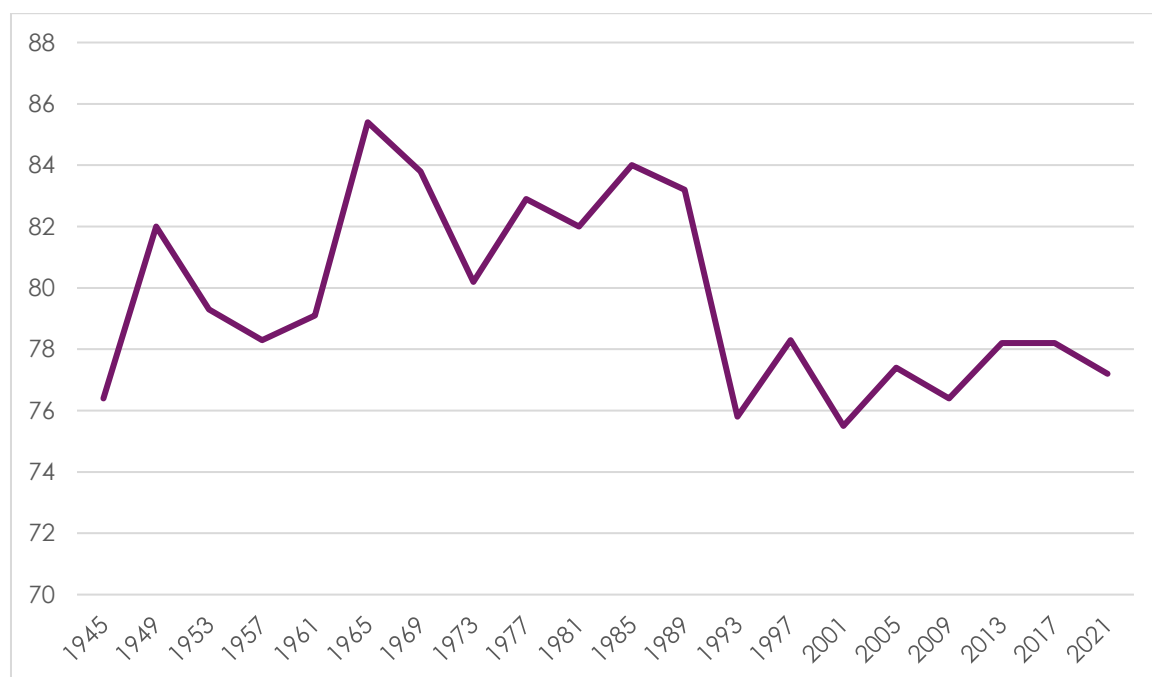
2 Valgdeltakelse i Norge

Begrepet demokrati kommer fra gresk og betyr folkestyre. Flere ulike måter å organisere demokratiet har vært benyttet gjennom historien^v, men de fleste vil nok i dag se på det å stemme ved valg som en kjerne i demokratisk deltakelse. I ordboken Merriam-Webster er det sågar selve definisjonen på oppslagsordet *democracy*: «1: a form of government in which people choose leaders by voting»^{vi}.

Ved stortingsvalget i 2021 benyttet 77 prosent av innbyggerne i Norge over 18 år seg av sin stemmerett. Dette er noe lavere enn i 2017, men på nivå med hva deltakelsen typisk har vært i perioden fra 1993 til i dag. I perioden 1949-1989 var valgdeltakelsen gjennomgående noe høyere, med 1965 som et toppår, da over 85 prosent stemte. Utviklingen er gjengitt i figur 4^{vii}.

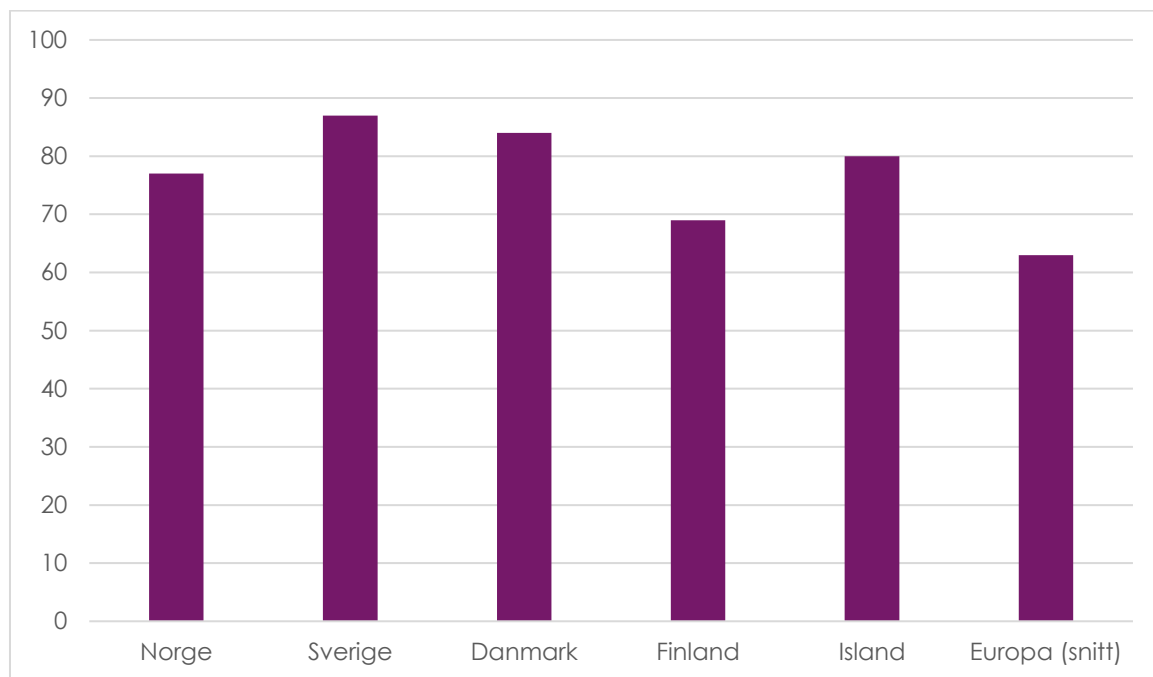
Sammenligner vi med våre naboland, ser vi at Norge ved siste valg til nasjonalforsamlingen har lavest valgdeltakelse i Skandinavia, og nest lavest i Norden. Valgdeltakelsen i Norge er 10 prosentpoeng lavere enn siste svenske valg, men er likevel mer enn 10 prosentpoeng høyere enn snittet i Europa^{viii} ².

Figur 4: Valgdeltakelse blant stemmeberettigede 1945-2021

² Her et snitt av medlemslandene i EU, samt Liechtenstein, Hviterussland, Montenegro, Andorra, San Marino, Nord-Makedonia, Russland, Kosovo, Moldova, Monaco, Serbia, Albania og Ukraina.

Figur 5: Valgdeltakelse ved siste valg til nasjonalforsamlingen

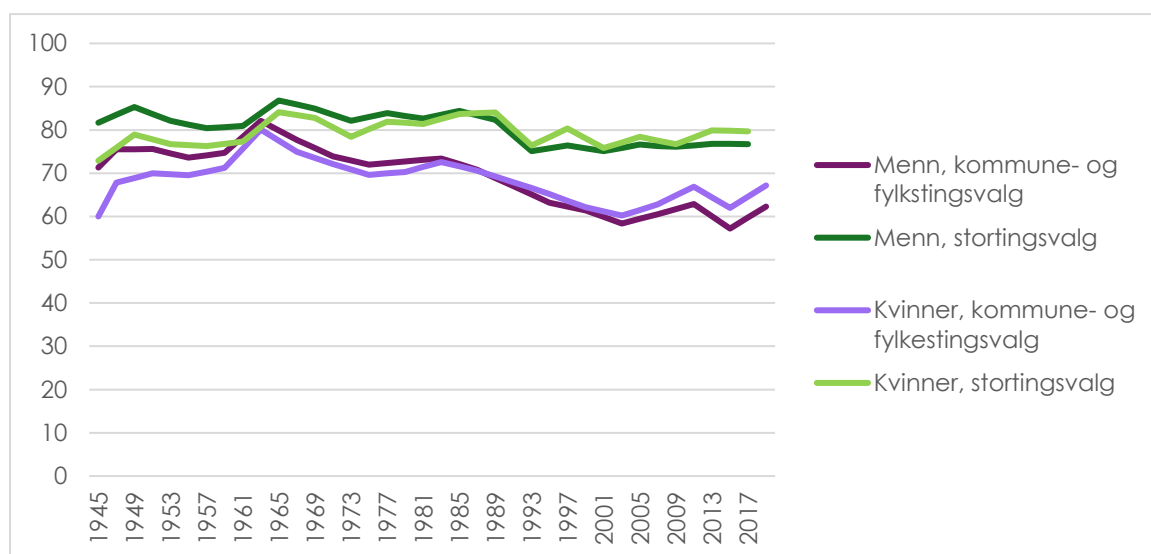
Kvinner har tatt igjen menn. Ser vi på fordelingen i valgdeltakelse mellom kvinner og menn, finner vi at kvinner i dag oftere benytter seg av stemmeretten sin, enn hva menn gjør. Dette er motsatt av hva som var mønsteret fram til 80-tallet – da var det menn som stemte mest. Ved siste kommunevalg var forskjellen per kjønn 5 prosentpoeng. Aldri tidligere har kvinner stemt i så mye høyere grad enn menn. Utviklingen er tegnet opp i figur 6^{ix}.

De yngste stemmer mindre enn før. Stortingsvalget i 1981 var det første valget hvor 18-åringer kunne stemme. I tabell 1 ser vi valgdeltakelsen i stortingsvalg 1981-2017, hvor vi ser at 18-19 åringers deltakelse sank mot årtusenskiftet og har hentet seg litt opp igjen, men fortsatt er lavere enn for de eldre velgerne^x. Førstegangsvelgerne er mer ivrige på å stemme enn unge i begynnelsen av tjuetårene. Inkluderer vi også kommunevalg, finner vi det samme mønsteret her. I figur 5 ser vi det var 47 prosent i aldersgruppen 20-24 år som benyttet seg av stemmeretten sin i 2019, mot 65 prosent i befolkningen generelt^{xi}.

Ulikhet i arbeidsliv og utdanning har mye å si for sannsynligheten til å stemme ved valg. At sosial bakgrunn har mye å si for valgdeltakelsen har vært velkjent i statsvitenskapen i en mannsalder^{xii}. Valgforsker Bernt Aardal oppsummerer det slik: «Sammenhengen er enkel og grei: jo høyere sosial status og jo bedre integrert man er i samfunnet, jo høyere er valgdeltakelsen»^{xiii}. I figurene 8-11 ser vi dette tydelig for ulike variabler knyttet til arbeidsliv og utdanning^{xiv}. Personer med lang utdanning stemmer ofte enn de med kort utdanning. Arbeidstakere som jobber heltid, stemmer mer enn deltidsansatte. Personer som mottar ulike trygdeytelser, stemmer mindre enn det igjen. Personer med akademiske yrker stemmer mer enn de med praktiske yrker, og jo høyere inntekt du har, jo oftere stemmer du. Det er dessuten nærmest gjennomgående at menn stemmer mindre enn kvinner, på alle nivåer av utdanning inntekt og tilknytning til arbeidsmarkedet.

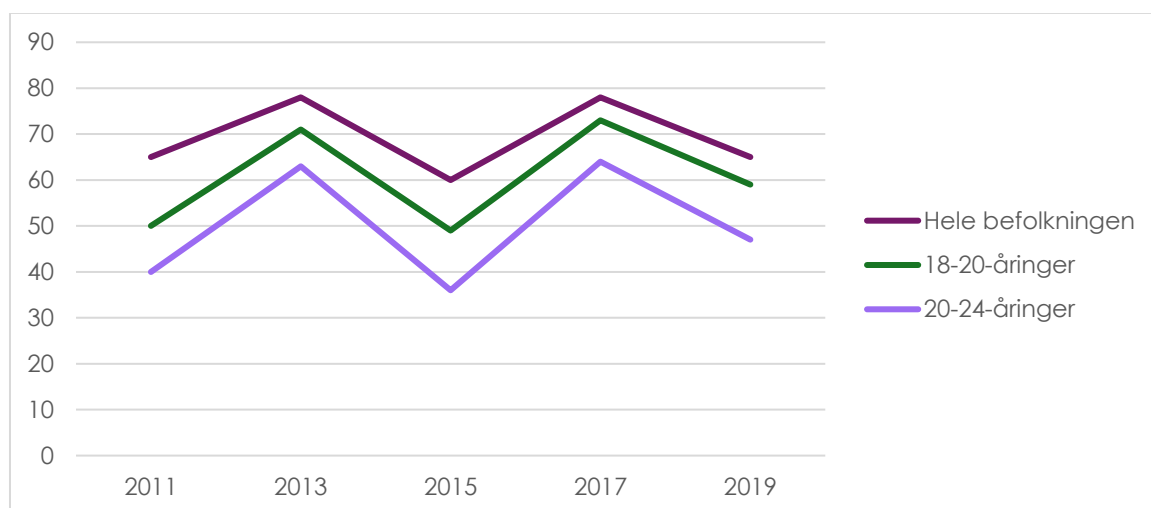
Figur 6: Valgdeltakelse brutt ned på kjønn

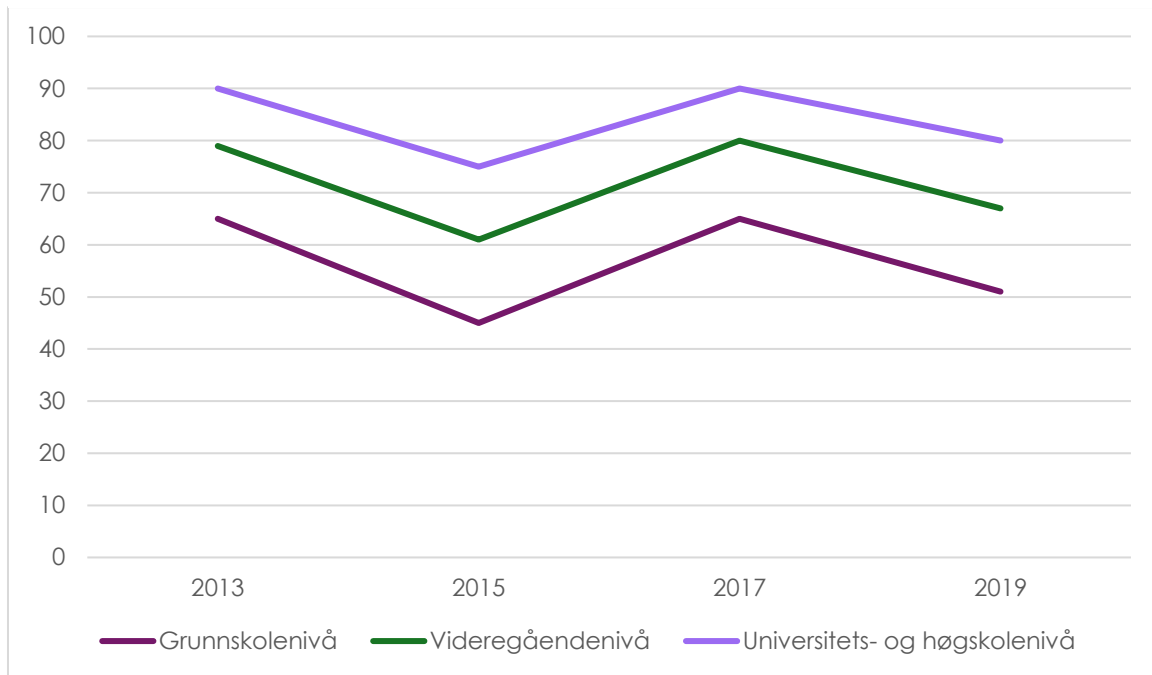
Tabell 1: Valgdeltakelse i utvalgte aldersgrupper

	1981	1985	1989	1993	1997	2001	2005	2009	2013	2017
18-19 år	77,0	75,0	78,0	71,0	60,0	60,0	66,0	62,2	70,4	72,7
20-24 år	72,0	69,0	77,0	64,0	63,0	56,0	64,0	53,0	63,0	64,3
25-44 år	84,0	84,0	84,0	76,0	80,0	75,0	79,0	75,6	75,6	74,3
45-66 år	88,0	86,0	89,0	83,0	87,0	84,0	83,0	82,7	82,8	83,6
67-79 år	86,0	86,0	86,0	81,0	85,0	83,0	82,0	82,9	87,6	85,9
80 år eller eldre							70,0		70,7	69,1

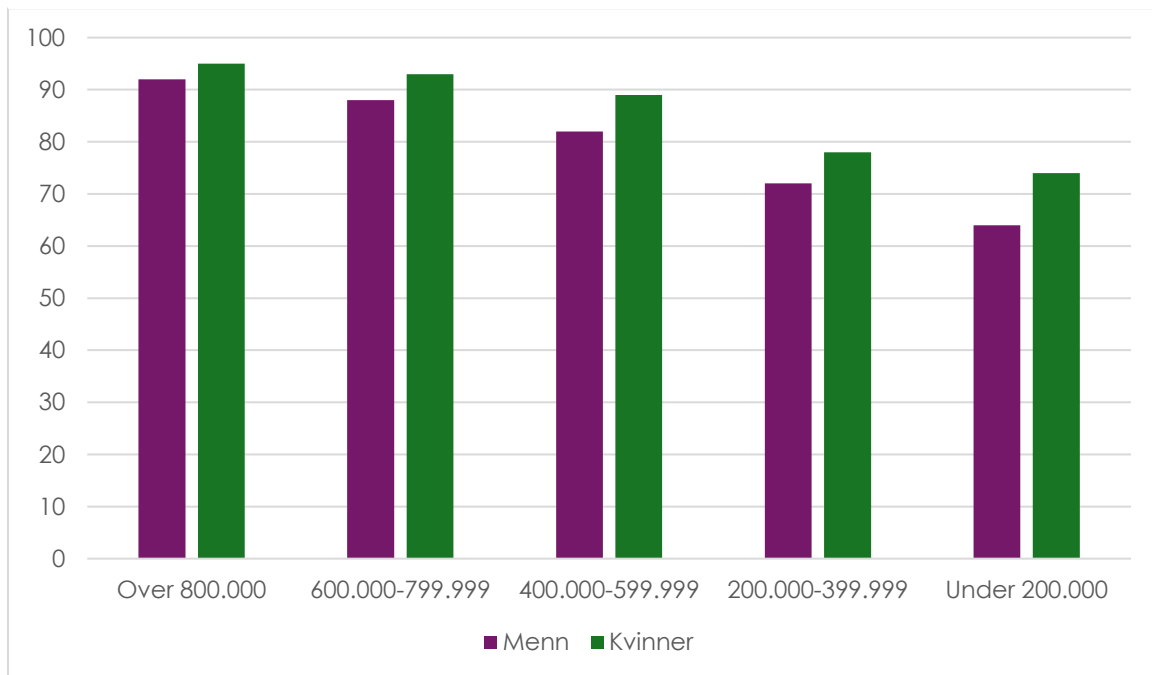
Figur 7: Valgdeltakelse blant de yngste og hele befolkningen 2011-2019

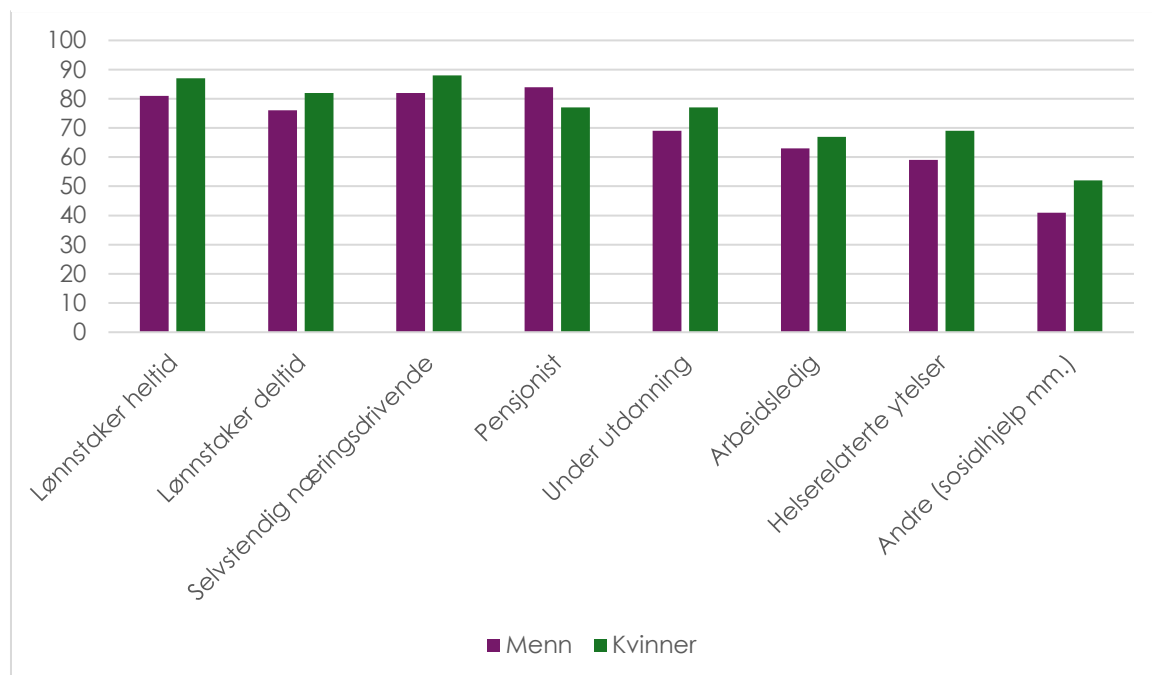
Figur 8: Valgdeltakelse etter utdanning 2013-2019

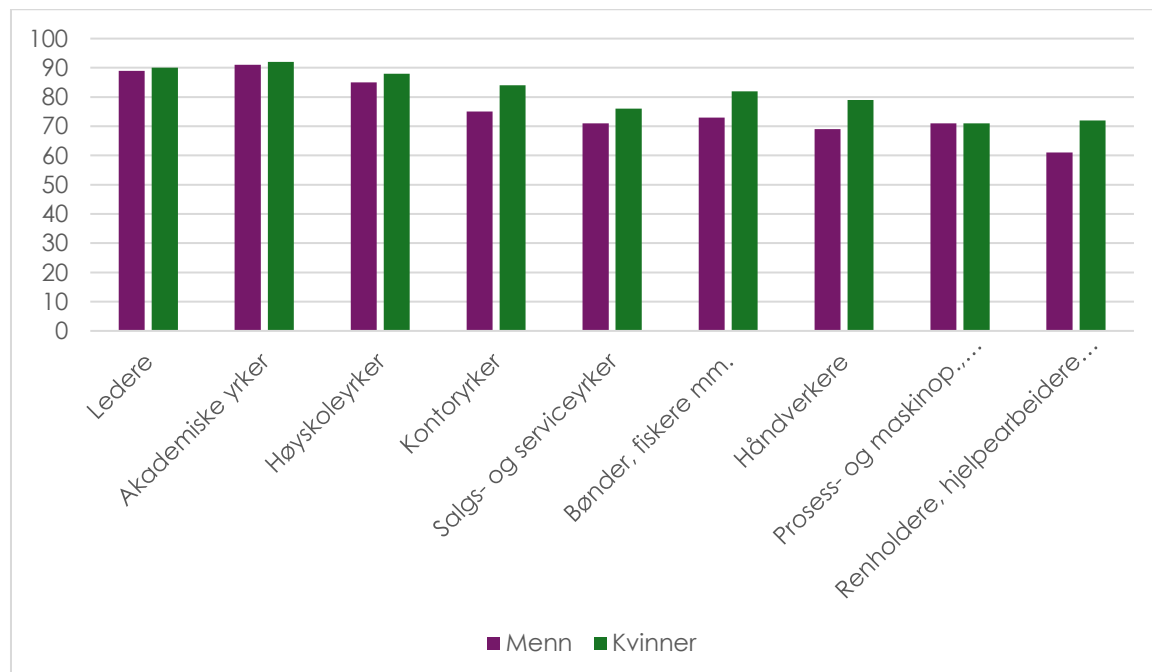
Figur 9: Valgdeltakelse etter inntekt (2017)

Figur 10: Valgdeltakelse etter arbeidsyrkestatus (2017)

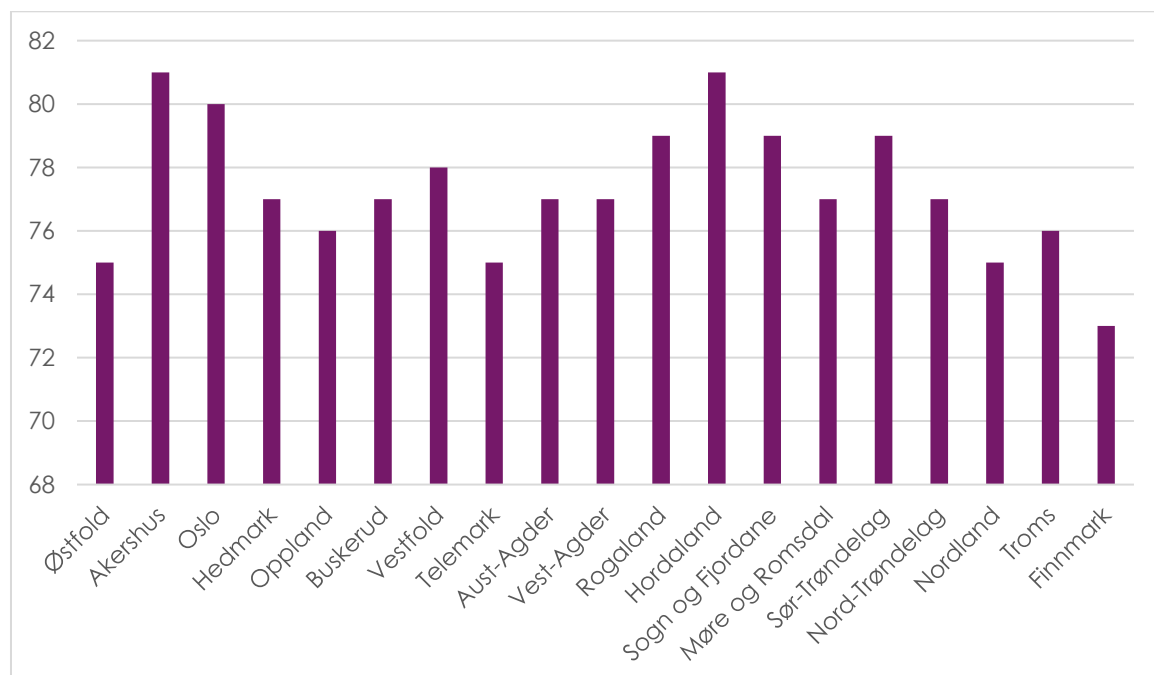
Figur 11: Valgdeltakelse etter yrke (2017)

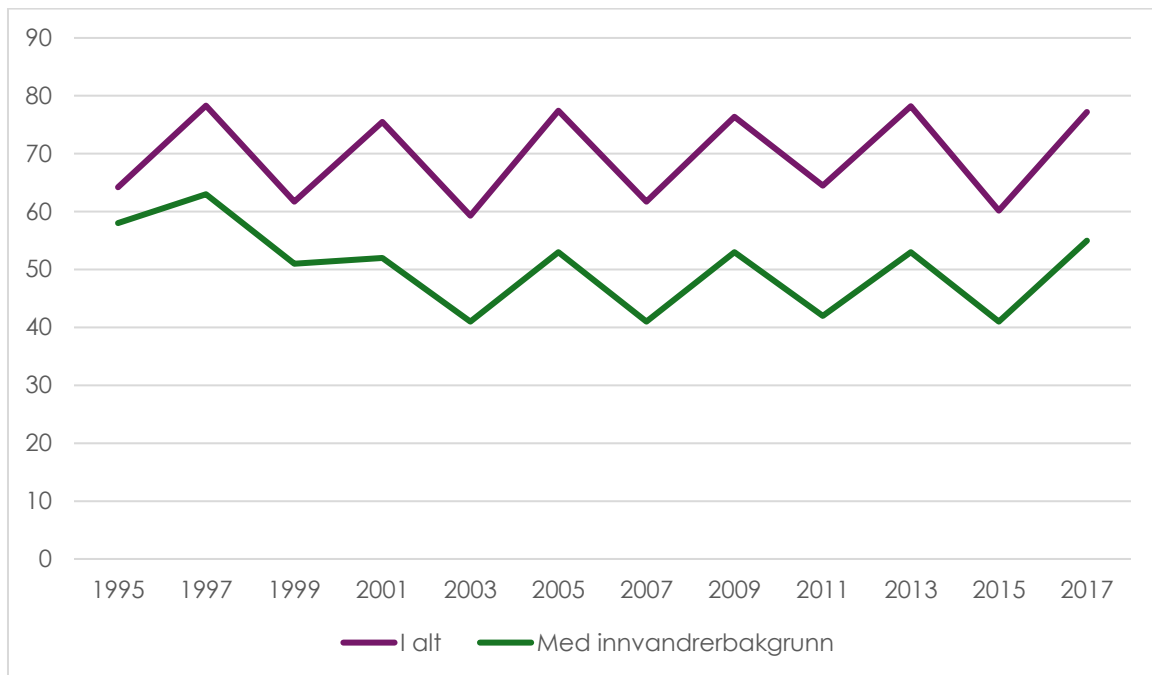
Geografiske forskjeller. Fylkene med høyest valgdeltakelse i 2017 var Akershus, Hordaland og Oslo. Dette er også fylkene som er mest sentralt plassert rundt de største byene. Lavest valgdeltakelse var det i de tre nordnorske fylkene, samt Østfold og Telemark. Fylkesvis valgdeltakelse er vist i figur 12^{xv}. Per kommune var alle de ti kommunene med lavest valgdeltakelse i Nord-Norge, med Måsøy, Berlevåg og Flakstad på bunn^{xvi}.

Innvandrere stemmer mindre. For å stemme ved stortingsvalg må man være norsk statsborger. Samtidig blir det stadig flere nordmenn med innvandrerbakgrunn som er stemmeberettigede. I 2005 var dette litt over 122 000 mennesker, mens det tolv år senere er mer enn doblet, til å være tett opp mot 260 000 mennesker^{xvii}. Den største gruppen innvandrere har bakgrunn fra Pakistan, med 24 000 personer. Innvandrere stemmer i mindre grad enn befolkningen generelt. I 2017 var forskjellen 12 prosentpoeng^{xviii}. De siste 20 årene har valgdeltakelsen blant innvandrere vært noe lavere enn hva den var på 90-tallet, kan vi se av figur 13. I figur 14 ser vi at landbakgrunn har betydning, hvor afrikanske og asiatiske innvandrere for eksempel stemmer mindre enn innvandrere fra Europa^{xix}.

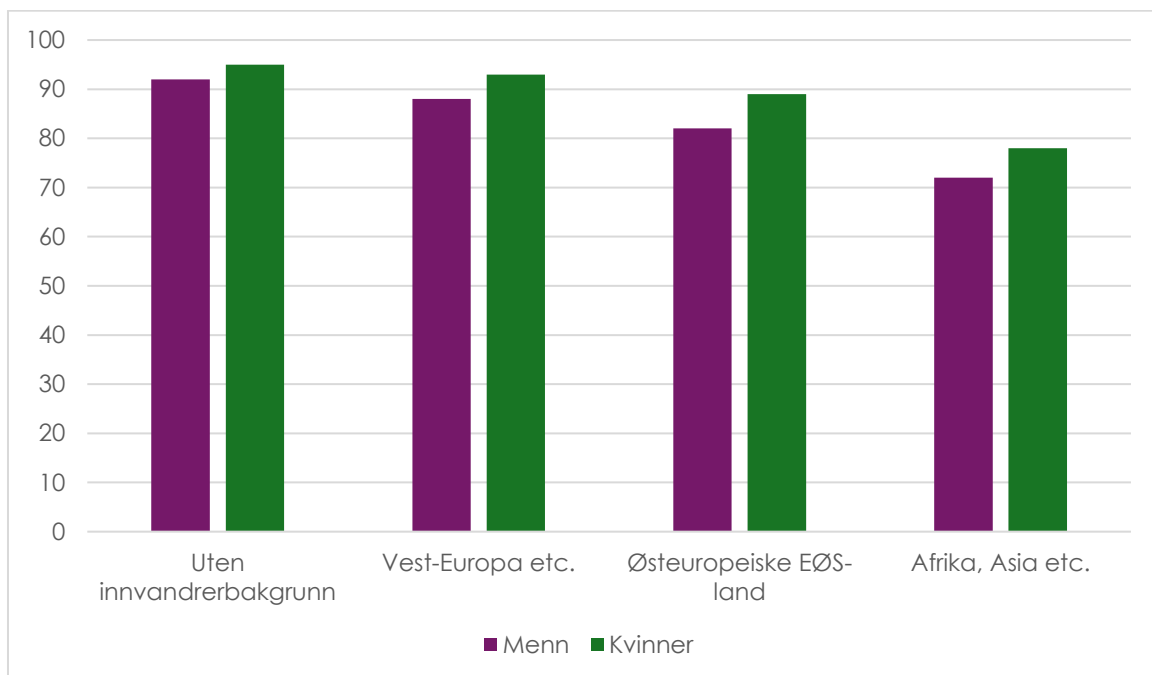
Figur 12: Valgdeltakelse per valgdistrikt (2017)

Figur 13: Valgdeltakelse blant innvandrere og generelt (2017)

Figur 14: Valgdeltakelse etter landbakgrunn (2017)

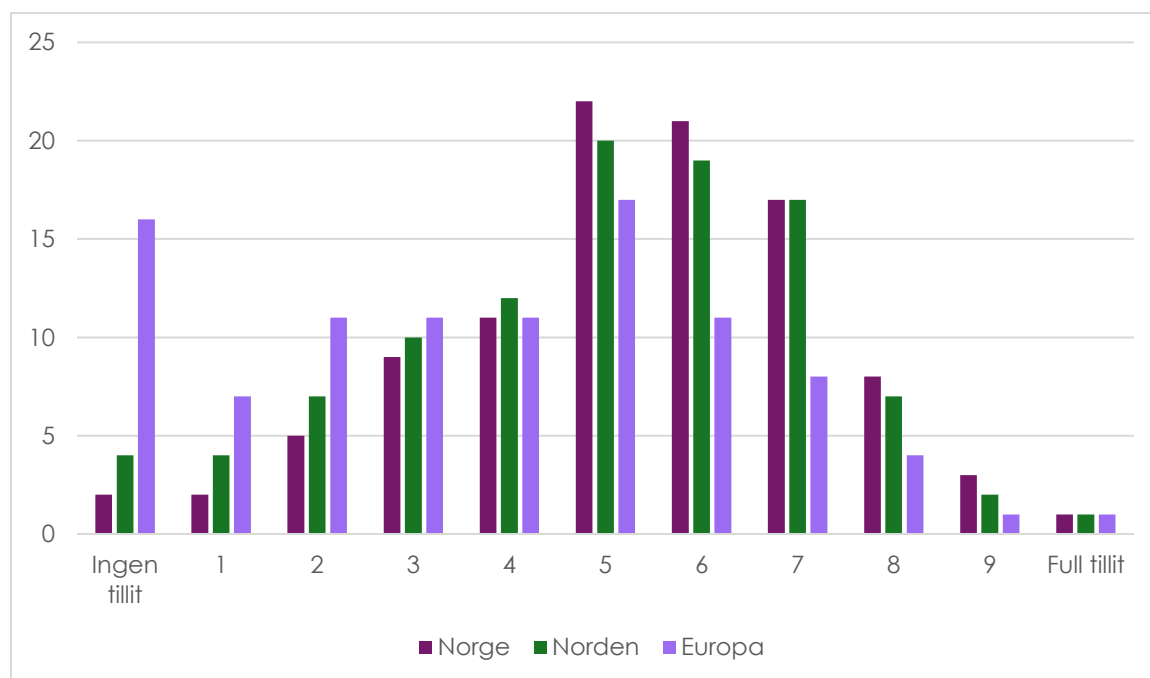

3 Politisk tillit og syn på det politiske systemet i Norge

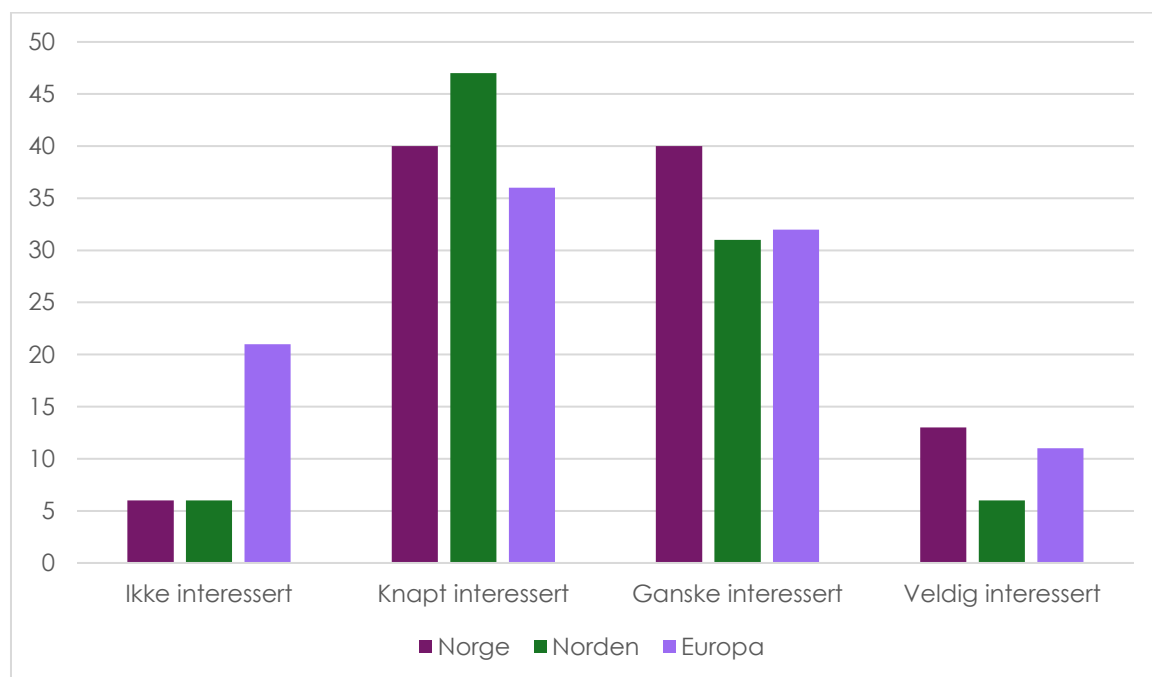
Tillit mellom velgere og valgte er også avgjørende for et velfungerende og stabilt demokrati. Skal du stemme, og etterpå respektere dem som ble valgt, må du også ha tillit til at de som bestemmer representere forstår deg og dine behov. Høy tillit kan øke deltakelsen i valg og mellom valg.

Generelt er den politiske tilliten høy i Norge. Den omfattende surveyundersøkelsen *European Social Survey* stiller spørsmål om blant annet livsstil, samfunnsliv, religion, politikk til mer enn 40.000 respondenter i en rekke europeiske land annenhvert år. Noen av disse spørsmålene handler spesifikt om tillit. I figur 15 ser vi at tilliten til politikere er høyere i Norge enn i Europa generelt^{xx}. Særlig slående er forskjellen i hvor mange som oppgir å ha ingen tillit til politikere i Europa generelt, versus Norge. I Norge er også tilliten til politikere noe høyere enn hva den er i Norden ellers. Tilsvarende mønstre finner vi i *European Social Surveys* spørsmål om interesse for politikk og om hvorvidt det politiske systemet tillater folk å påvirke myndighetene, slik vi ser i figurene 16 og 17^{xxi} ^{xxii}. Norge scorer litt bedre enn det øvrige Norden, og vesentlig bedre enn det europeiske snittet.

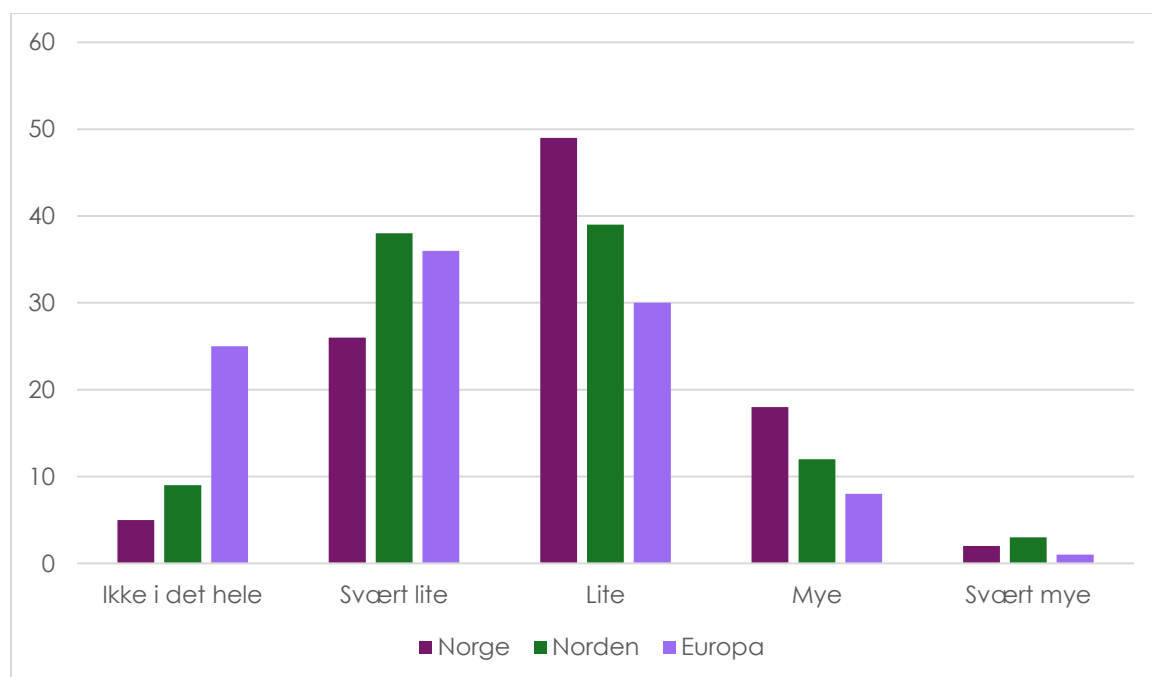
Figur 15: Tillit til politikere (2018)

Figur 16: Hvor interessert er du i politikk? (2018)

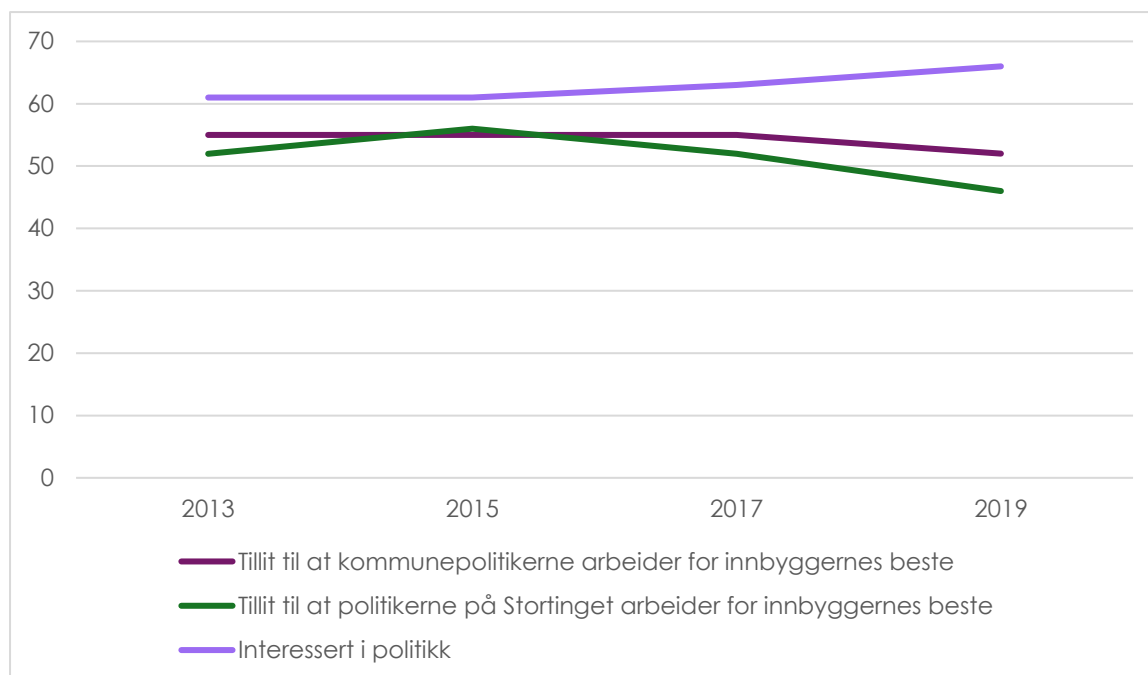

Figur 17: Tillater det politiske systemet folk å påvirke myndighetene? (2018)

I innbyggerundersøkelsen fra Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) som gjennomføres hvert annet år, spørres 40.000 nordmenn om synet på forvaltningen i Norge og om tilliten til politikere og forvaltning – blant annet. Denne undersøkelsen gir grunnlag for å undersøke om den politiske tilliten over tid. I figur 18 ser vi at den politiske tilliten ser ut til å ha falt siden 2015, både til kommunepolitikere og stortingspolitikere^{xxiii}. Dette til tross for at interessen for politikk ser ut til å ha økt i samme periode. Forskerne Jo Saglie og Signe Bock Seggaard har sammenfattet tall fra ulike tillitsundersøkelser i Norge, og påpeker at fallet i tillit, som de også finner, må forstås som et fall fra et historisk høyt nivå^{xxiv}. De

Figur 18: Politisk tillit og interesse 2013-2019

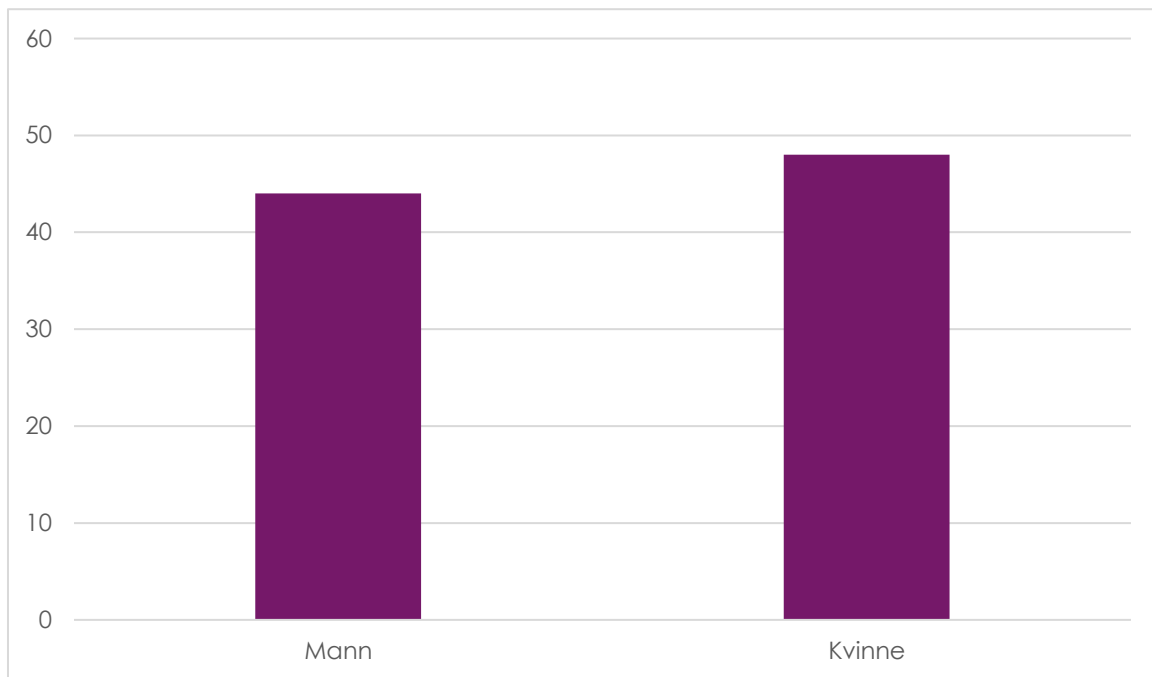
spekulerer i om tilliten til politikere fikk et oppsving i forbindelse med etterspillet etter terrorangrepene 22. juli 2011, og at den nå har falt tilbake til nivået tilliten lå på før 2011. De finner også at tilliten har falt mest blant de gruppene som hadde minst tillit fra før. Det er grunn til å tro at tilliten økte fra 2019 til 2020. Ser vi på OECD-tall finner vi en økning i tilliten til den nasjonale folkevalgte forsamlingen i alle nordiske fra 2019 til 2020^{xxv}. Dette kan tenkes å være en effekt av koronapandemien³.

DFØs innbyggerundersøkelse gir mulighet til å bryte ned tallene på ulike grupper. For 2019-tallene er dette gjort i figurene 19 til 22 for spørsmålet om politikere på Stortinget arbeider for innbyggernes beste^{xxvi}. Vi finner her et tilsvarende mønster som for valgdeltakelsen: Det er systematiske ulikheter i politisk tillit. Kvinner har høyere tillit enn menn. Eldre har høyere tillit enn yngre, med lavest tillit for innbyggere i alderen 25-49. De med høyest inntekt har høyere tillit enn andre. Hvorfor de med aller lavest inntekt også har relativt høy tillit (motsatt av det øvrige mønsteret) kan man bare spekulere i utfra tallene som foreligger, men en mulig forklaring er at også de som lever på oppspart eller arvet kapital vil kunne være å finne i denne gruppen. Per utdanning er det høyere tillit blant innbyggere med en universitets- eller høyskolegrad enn andre. Vi ser også at elever med bare grunnskole har høyere tillit enn innbyggere med videregående utdanning. Også her kan vi bare spekulere i årsaker, men en mulig forklaring kan være at grunnskole-gruppen inkluderer mange eldre, som i snitt har høyere tillit enn yngre aldersgrupper – som vi har

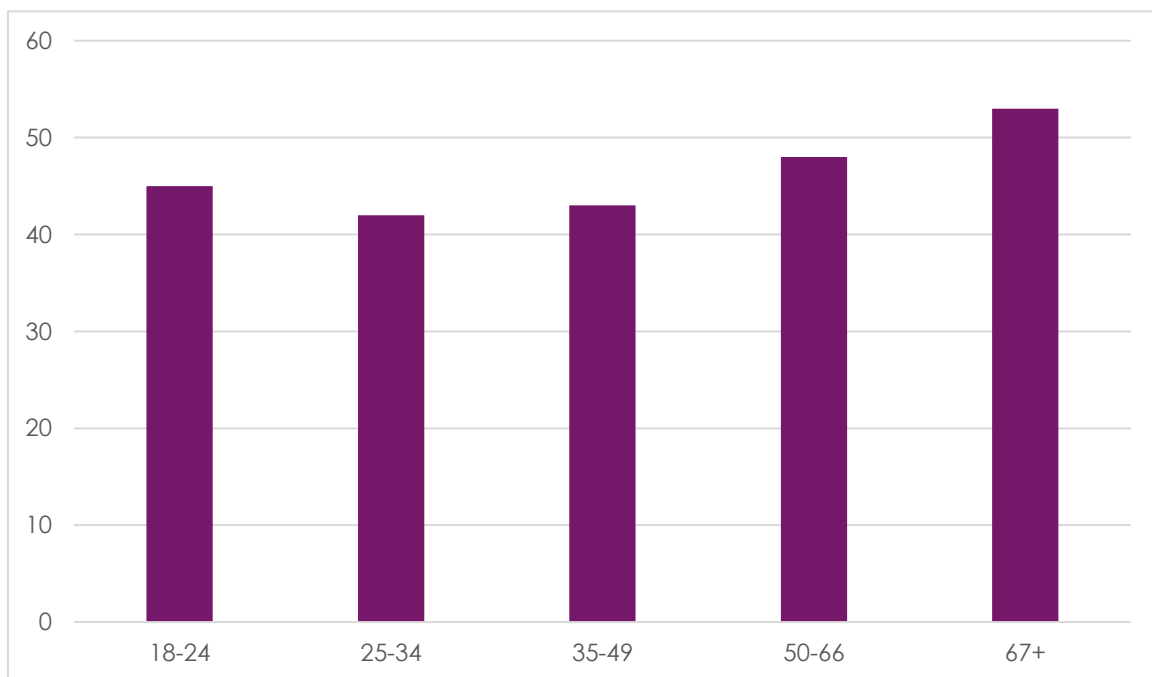
³ I dette notatet legger vi størst vekt på tallene fra DFØs innbyggerundersøkelse, selv om de bare strekker seg fram til 2019. Disse tallene har et langt større antall respondenter enn OECD-tallene – 40.000 vs 1.000.

Figur 19: Tillit til at stortingspolitikere arbeider for innbyggernes beste, per kjønn (2019)

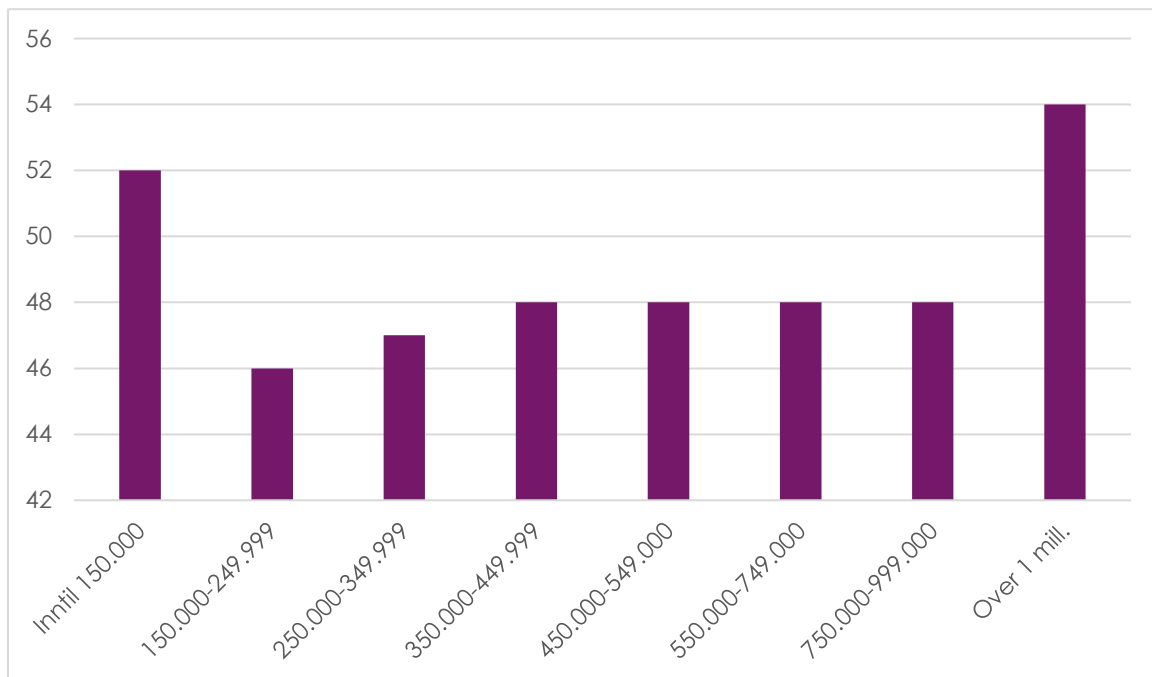
Figur 20: Tillit til at stortingspolitikere arbeider for innbyggernes beste, per alder (2019)

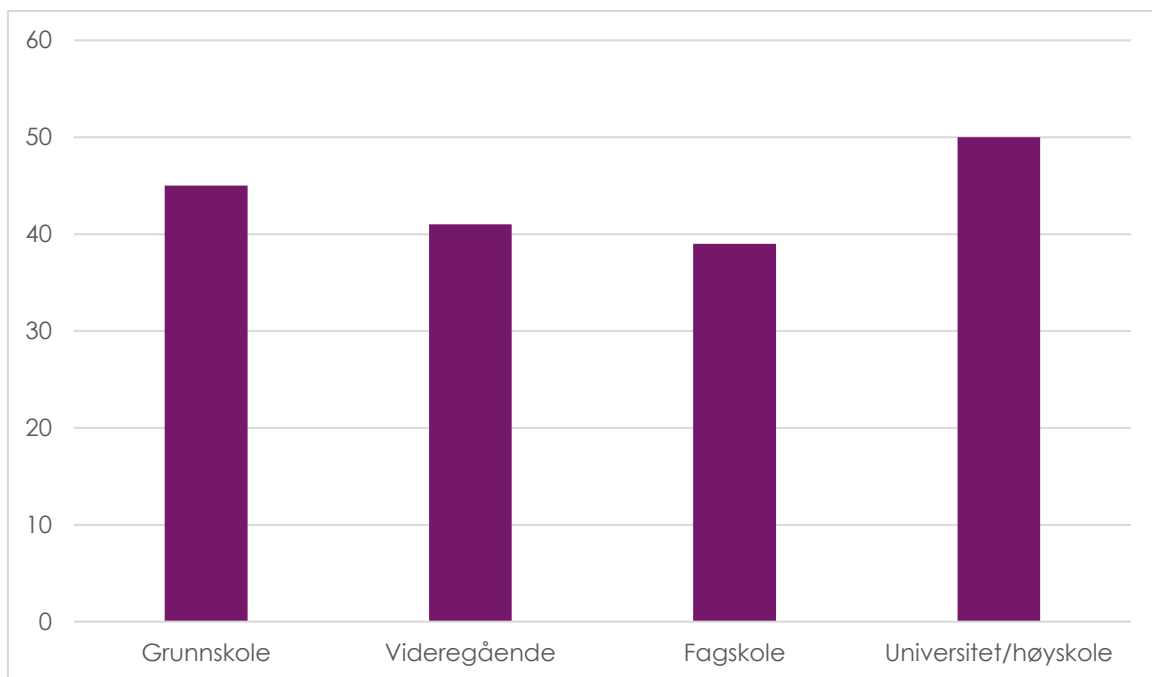
sett. Per beskjeftigelse ser vi at arbeidstakere har høyere tillit enn arbeidsledige og andre trygdede, mens elever/studenter og alderspensjonister har høyest tillit.

Svarene kan også deles etter geografi, slik det er gjort i figurene 23 og 24^{xxvii}. Her ser vi igjen at Oslo/Akershus peker seg ut i positiv retning, mens Nord-Norge ligger i motsatt ende. Innbyggere i større kommuner har systematisk høyere tillit enn innbyggere med færre innbyggere.

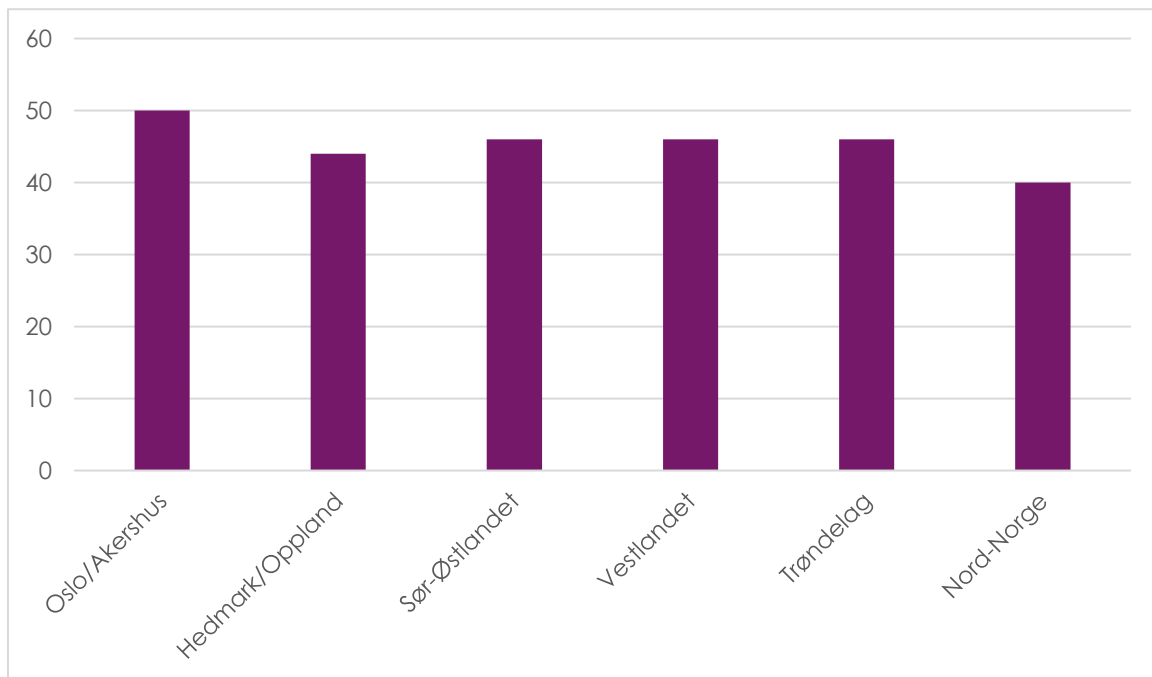
Figur 21: Tillit til at stortingspolitikerne arbeider for innbyggernes beste, per inntekt (2019)

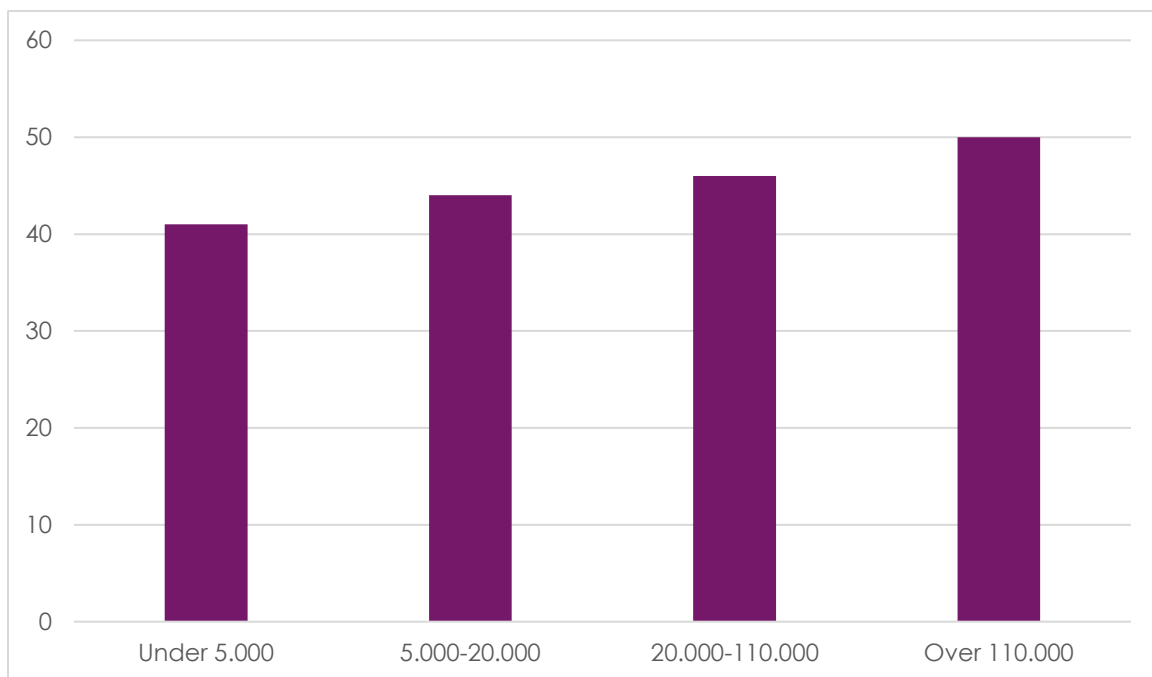
Figur 22: Tillit til at stortingspolitikerne arbeider for innbyggernes beste, per utdanning (2019)

Figur 23: Tillit til at stortingspolitikkerne arbeider for innbyggernes beste, per region (2019)

Figur 24: Tillit til at stortingspolitikkerne arbeider for innbyggernes beste, per kommunestørrelse (2019)

Notatet er skrevet av Axel Fjeldavli. Forfatteren står ansvarlig for alle eventuelle feil og mangler i dokumentet. Ta gjerne kontakt dersom du finner slike.

4 Siterte verk og sluttnoter

- Direktoratet for forvaltning og økonomistyring. (2019). *Innbyggerundersøkelsen 2019 – Tabeller med alle resultatene (xlsx)*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://dfo.no/rapporter-og-statistikk/undersokelser/innbyggerundersokelsen-2019>
- European Social Survey. (2019). *ESS Runde 9. Datafilversjon 3.1*. doi:10.21338/NSD-ESS9-2018
- Institute for Democracy and Electoral Assistance. (2021). *Voter Turnout Database*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout>
- Landemore, H. (2020). *Open Democracy*. Princeton: Princeton University Press
- Lipset, S. M. (1960). *Political Man*. New York: Doubleday
- Merriam-Webster. (2021). *Democracy*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.merriam-webster.com/dictionary/democracy>
- OECD. (2021). Trust in government (indikator). doi: 10.1787/1de9675e-en
- Saglie, J. & Segard, S. (2020). *Tilliten til politikerne faller mest blant dem som har minst av den*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.aftenposten.no/viten/i/41dORa/tilliten-til-politikerne-faller-mest-blant-dem-som-har-minst-av-den>
- Statistisk sentralbyrå. (2017a). *08243: Stortingsvalet. Valgdeltaking i prosent (K) 1945-2017*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/08243/>
- Statistisk sentralbyrå. (2017b). *11581: Stortingsvalet. Valgdeltakelse, etter kjønn og alder (prosent) 1969-2017*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/11581/>
- Statistisk sentralbyrå. (2017c). *11699: Stortingsvalet. Valgdeltakelse, etter kjønn og ettårig alder. Utvalgte kommuner (prosent) (K) 2017*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/11699/>
- Statistisk sentralbyrå. (2017d). *Lavere deltagelse blant innvandrerne*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/lavere-deltakelse-blant-innvandrerne>
- Statistisk sentralbyrå. (2017e). *11693: Stortingsvalet. Valgdeltakelse, etter kjønn og innvandringskategori. Utvalgte kommuner (prosent) (K) 2017*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/11693/>
- Statistisk sentralbyrå. (2019a). *13151: Valgdeltakelse, etter valgtype og kjønn (prosent) 1829-2019*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/13151/>
- Statistisk sentralbyrå. (2019b). *Lav valgdeltakelse blant unge voksne*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/lav-valgdeltakelse-blant-unge-voksne>

Tankesmien Agenda. (2018). *Demokrati under press*. Hentet 12. oktober, 2021 fra https://tankesmienagenda.no/uploads/documents/post/Demokratinotat_Agenda_november-compressed.pdf

Tingsten, H. (1937). *Political behaviour*. London: King

Valgresultat.no. (2021). *Tall for hele Norge*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://valgresultat.no/?type=st&year=2021>

Varieties of Democracy. (2021a). *Regional comparison*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.v-dem.net/en/analysis/regional/>

Varieties of Democracy. (2021b). *Variable graph*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.v-dem.net/en/analysis/VariableGraph/>

Varieties of Democracy. (2021b). *Pandemic Backsliding Project (PanDem)*. Hentet 12. oktober, 2021 fra <https://www.v-dem.net/en/analysis/PanDem/>

Aardal, B. (2002). Demokrati og valgdeltakelse. I B. Aardal (Red.), *Valgdeltakelse og lokaldemokrati*. Oslo: Kommuneforlaget

---

ⁱ Grafikk framstilt ved hjelp av online verktøy på Varieties of Democracy (2021a)

ⁱⁱ Grafikk framstilt ved hjelp av online verktøy på Varieties of Democracy (2021b)

ⁱⁱⁱ Grafikk framstilt ved hjelp av online verktøy på Varieties of Democracy (2021c)

^{iv} Tankesmien Agenda (2018)

^v Se Landemore (2020)

^{vi} Merriam-Webster (2021)

^{vii} Tall hentet fra Statistisk sentralbyrå (2017a) og valgresultat.no (2021)

^{viii} Tall hentet fra Institute of Democracy and Electoral Assistance (2021)

^{ix} Tall hentet fra Statistisk sentralbyrå (2019a)

^x Tall hentet fra Statistisk sentralbyrå (2017b)

^{xi} Ibid.

^{xii} Se for eksempel Tingsten (1937) og Lipset (1960)

^{xiii} Aardal (2002, s. 24)

^{xiv} Statistisk sentralbyrå (2019b)

^{xv} Tall hentet fra Statistisk sentralbyrå (2017c)

^{xvi} Ibid.

^{xvii} Statistisk sentralbyrå (2017d)

^{xviii} Tall hentet fra Statistisk sentralbyrå (2017d) og Statistisk sentralbyrå (2017e)

^{xix} Statistisk sentralbyrå (2019b)

^{xx} Variablene *Country* og *Trust in politicians* fra European Social Survey (2019)

^{xxi} Variablene *Country* og *How interested in politics* fra European Social Survey (2019)

^{xxii} Variablene *Country* og *Political system allows people to have a say in what government does* fra European Social Survey (2019)

^{xxiii} Tall hentet fra Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (2019)

^{xxiv} Saglie og Seggaard (2020)

^{xxv} OECD (2021)

---

^{xxvi} Tall hentet fra Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (2019)

^{xxvii} Ibid.